

۱- مقدمه:

یکی عوامل مهم زندگی انسان آب و هواست از این رو محققان همواره به عنوان یکی از اجزاء اصلی چشم انداز به آن نگرسته و مطالعه ویژگیهای آب و هوا را بصورت علمی و دقیق وجه همت خویش ساخته اند. اقلیم یا آب و هوا عبارت است از هوای غالب یک محل در دراز مدت - اقلیم هم مانند هوا در حال تغییر است و فقط در مدت زمان طولانی توزیع بهنجار پیدا می کند در تغییرات آب و هوای یک منطقه یا توزیع آب و هواها در سطح زمین، علاوه بر تاثیر عوامل دینامیکی و فیزیکی آتمسفر، ناهمواری سطح زمین، پوشش گیاهی آن، آب و خاک، عرض جغرافیایی موثرند.

اگر هوایی با ویژگیهای معین را یک تیپ هوا تعریف کنیم، آب و هوای هر محل عبارت است از هوای غالب بر آن محل، آب و هوا مصداق خاص مکانی دارد. تعیین آب و هوا احتیاج به جمع آوری دانسته های هوا در مدت طولانی و پردازش و جمع بندی آنها دارد. آب و هوا مهمترین عامل تعیین کننده میزان آب هر منطقه می باشد، لذا در تمامی مطالعات محیطی مطالعه اقلیم از ضروریات است از آنجا که عامل تعیین کننده میزان آب و خصوصیات هیدرولوژی یک منطقه مستقیماً به عامل اقلیم آن منطقه باز میگردد، لذا لازمه هر نوع مطالعه در مورد آب و شرایط محیطی مطالعه اقلیم است

هرگونه دخل و تصرف انسانی در محیط به مقدار زیادی تابع شرایط اقلیمی است. با شناخت ویژگیهای آب و هوایی می توان قابلیت های سازگاری انسان در محیط را ارزیابی کرد و متناسب با شرایط اقلیمی اشکال مطلوب ساختهای فضائی را با ابزار متناسب به وجود آورد. ویژگیهای آب و هوایی از خصوصیات کمی و کیفی برخوردارند عوامل و عناصر آب و هوا با تغییرات کمی و کیفی خود اوضاع محیطی را تحت تاثیر قرار می دهند. این اثرات هر چند که ممکن است بطئی و تدریجی باشند لیکن می توانند پیامدهای پایدار به دنبال داشته باشند. به همراه فعالیتهایش همواره

تحت تاثیر مستقیم و غیر مستقیم اقلیم است و این شرایط محیطی در تمامی حالات وجود داشته و باعث بروز عکس‌العملهایی از سوی آدمی می شود .

مدارک و شواهد معتبر زیادی حاکی از این تاثیرات به محیط زندگی انسان است . به عنوان مثال راندمانهای کشت تحت تاثیر عوامل آب و هوایی قرار دارند ، توسعه و انتشار بیماریهای مربوط به گیاهان و مبارزه در برابر چنین بیماریهایی می تواند با شرایط آب و هوایی همراه باشد .
(خالدی ، ۱۳۷۴)

از دیگر تاثیرات می توان به اقلیم و شهر اشاره نمود در ارتباط با شهر و شهرسازی می توان به نوسان ساختمانها ، نسبت ابعاد حواشی با اثر مسکن ، عرض کوچه ها ، ارتفاع خانه ها ، قسمتهای شیشه ای ساختمان ، تابش و روشنی ساختمانها و دمای داخل ساختمانها اشاره نمود . با افزایش سرعت باد به عنوان یکی از عناصر اقلیمی ، در هنگام صعود بر سرمای طبقات بالای ساختمان افزوده می شود علاوه بر آن با ایجاد پیچانکها در مسیرهای تردد و اغتشاشات سبب پاره ای مشکلات برای شهروندان می گردد . با مطالعه دقیق مشخصات بادی می توان از این عنصر اقلیمی به نحو موثری استفاده نمود و برنامه ریز با استفاده از داده های هواشناسی مکانیابی مناطق صنعتی و آلوده در جهت مسیر وزش باد به طرف شهر جلوگیری می کند .

از دیگر تاثیرات اقلیم بر انسان ، تاثیر بر بهداشت و سلامتی انسان است ، واکنشهای بدن انسان به محیط زیست آب و هوایی و شرایط مطلق دارای اثرات مرگ آوری هستند . استفاده از شاخصهای دما ، رطوبت و باد مطبوع و سرد آسیب پذیری بدن را نسبت به شرایط جوی نشان می دهد به طور یکسان اثر آلودگی هوا نه تنها به تعداد جمعیت ، بلکه به حالت جوی در زمان انتشار بستگی دارد . عناصر آب و هوایی در ظهور و توسعه بیماریها با مشخصه اپیدمیک و در مرگ و میر به وسیله بیماریهای معین و اثر فصلی اعمال می شود .

علم اقلیم شناسی نسبت‌های بین شرایط معین آب و هوایی و ظهور و یا تشدید آثار یا علائم بیماری‌های مختلف را مورد مطالعه قرار می‌دهد، از سوئی دیگر استفاده از اثرات مساعد آب و هوا، در وضعیت سلامت فیزیکی و روحی بیمار نقش مهمی دارد. علاوه بر موارد ذکر شده باید در نظر داشت که آب و هوا اساس زندگی انسان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. تامین غذا، آب، مکانیابی صنعتی و نقش بسیار حساس اقلیم بر صنعت (نوع و ماهیت، کیفیت، تراکم و تمرکز صنعتی و غیره روابط بین اقلیم و اوقات فراغت و گردشگری همگی نمودهایی از توان بر اثر اقلیم در حیات بشری می‌باشد.

استان همدان به منطقه ای سردسیر، با زمستانهای سرد و سخت شهرت دارد. و بررسی های به عمل آمده هم نشان می‌دهد که هویت اقلیم های غالب آن سرد بودن هوا را در گستره های وسیعی از استان بر چهره دارند. عوامل اصلی شکل دهنده اقلیم استان همدان شامل ارتفاع عرض جغرافیائی، منابع رطوبتی و توده های هوا و سیستم های هواشناسی است که در کنار این عوامل اصلی فاکتورهای طبیعی دیگری هم نظیر پوشش گیاهی و جنگلی و یا فعالیت های کشاورزی و صنعتی هم ممکن است در مقیاسات محدود تری بر اقلیم استان موثر واقع شوند.

عوامل ثابت تاثیر گذار بر اقلیم استان همدان شامل ارتفاعات و عرض جغرافیائی آن است در حالیکه عوامل متغییر یا عوامل بیرونی سیستم ها و توده هواهای است که از مناطق دورتر و همسایگان ایران وارد این سرزمین می‌شود که در فصل آینده به آنها اشاره می‌شود.

موقعیت جغرافیائی استان همدان و نحوه گسترش و استقرار ارتفاعات زاگرس در محدوده های این استان موجب گردیده است که بخش اعظم استان نتواند همانند استانهای کردستان و کرمانشاه از نخستین تخلیه رطوبتی توده های هوای باران زای غربی که به منطقه می‌رسند برخوردار شود. پس از ریزش های جوی سیستم های باران زای غربی که فقط سهم کوچکی از

آن به استان همدان می رسد . جبهه سرد پس از این ریزش ها در فصل زمستان منطقه را فرا می گیرد .

بخش وسیعی از استان همدان تحت سیطره اقلیم های نیمه خشک سرد و فراسرد قرار دارد و فقط چند محدوده باریک ارتفاعی به ویژه در بخش های شمالی و جنوبی و قسمتهای جنوب شهر همدان در محدوده ارتفاعات الوند و بخش کوچکی در غرب استان دارای اقلیم های مدیترانه ای نیمه مرطوب و مرطوب در طیف های دمائی سرد و فراسرد و استقرار دارند و در حقیقت بیش از ۷۰ درصد از جغرافیایی استان همدان در اقلیم نیمه خشک فراسرد قرار داشته و فقط محدوده های کوچکی از استان در پوشش سایر اقلیم ها قرار دارند که توزیع جغرافیایی آن ها به شرح زیر است :

- محدوده نسبتاً "کوچکی در فاصله تویسرکان تا ملایر با تمایل عرض های جنوبی که تا شمال نهاوند امتداد می یابد تحت پوشش اقلیم نیمه خشک سرد قرار دارد .
- بخش های شرقی استان با تمایل به قسمتهای مرکزی استان تا جنوب شهر همدان و شمال تویسرکان در پوشش باریکه ای از اقلیم مدیترانه ای سرد واقع است که نسبت به کل استان محدوده کوچکی را شامل می شود . اقلیم مدیترانه ای به صورت نوار باریکی در بخش های شمال شرقی استان همدان نیز گسترش دارد که در امتداد شمالی بخش های کوچکی از استان زنجان و قزوین را هم در نقاط و بخش های مرزی سه استان می پوشاند . ریزش های فصل سرد استان همدان اکثراً " به صورت برف بوده اما در بخش های جنوبی استان مانند ملایر و نهاوند به صورت باران یا برف نازل میگردد و در این مناطق دارای آب و هوای معتدل تری نسبت به مناطق کوهستانی استان است .
- در ماههای گرم سال بخش هایی از این استان در پاره ای از ارتفاعات تحت تاثیر جریانات جوی کویر قرار میگیرد که بازتاب آن به صورت افزایش دما ، خشکی هوا و غبار آلود شدن فضا نمایان می گردد .

✕

در استان همدان نیز با توجه به کمبود چنین مطالعات به صورت جامع و فراگیر سبب توجه بیشتر به چنین مطالعاتی گردید. مطالعات انجام یافته با توجه به اینکه تحت عنوان اطلس ارائه می گردد سعی شده از نوعی جامعیت و در عین حال همبستگی و پیوستگی مطالب برخوردار باشد، مطالعاتی که در سطح استان تا به حال انجام یافته بیشتر به صورت موردی بوده است و حالت تک نگاری آنها مشهودتر است، در این مطالعه همچنین سعی شده از تمامی ایستگاههایی که دارای آمار قابل قبول و درازمدتی هستند استفاده شود در این راستا علاوه بر ایستگاههای هواشناسی از ایستگاههای امور آب نیز استفاده شده است.